

Statsunderstödd demokrati

I diskussionen om demokratins funktionssätt och arbetsvillkor accepteras allmänt tesen att ett pluralistiskt samhälle är en av förutsättningarna för en väl fungerande demokrati. Också i ett samhälle med demokratiskt styrelseskick krävs det oberoende maktcentra för att andra röster än den förhärskande politiska majoritetens skall kunna göra sig hörda.

I den socialdemokratiska traditionen spelar fackföreningsrörelsen och andra folkrörelser en stor roll bla i sin egenkap av från staten fristående krafter. I den liberala och konservativa traditionen betonas den fria pressen, det fria näringslivet, föreningslivet och självständiga medborgare över huvud som viktiga ingredienser i ett demokratiskt samhälle i västerländsk mening.

I Sverige av i dag finns alla de ovan nämnda faktorerna men många av dem befinner sig i ett nytt och endast under kortare tid provat förhållande till staten: de är statsunderstödda.

Det är märkligt hur lite debatt och hur litet statsvetenskapligt intresse och forskning som framväxten av den statsunderstödda demokratin i Sverige hittills har rönt. Ändå lär dagens svenska förhållanden vara tämligen unika i västvärlden. Vilken annan demokrati har ett statsunderstött partiväsende, en delvis statsfinansierad press, ett statsunderstött bildningsväsende, ett kraftigt subventionerat kulturliv och ett statligt radio- och TV-monopol?

Vissa inslag i denna statliga finansiering är av äldre datum. Dessa lär också vara de minst uppseendeväckande. Dit hör finansieringen med skattemedel av vissa kulturinstitutioner liksom stödet

till bildningsförbunden. De mera kontroversiella delarna av vår statsunderstödda demokrati är av betydligt färskare datum. De tillhör 60- och 70-talets politiska historia. Genom en serie utredningar tillkomna på socialdemokratiskt initiativ såg parti- och presstödet dagens ljus. Under samma tid byggdes kulturstödet kraftigt ut till att beröra snart sagt varje kulturyttring i Sverige. Under samma tid tillkom TV-monopolet.

Vad denna utveckling har inneburit är att de allra mest centrala delarna i den demokratiska processen: det fria partiväsendet, massmedia och kulturlivet i betydande utsträckning har blivit beroende av statlig finansiering. Dessa organ blir därmed påverkade av stödets storlek och av de spelregler som gäller för stödets tillhandahållande och utnyttjande. Ett beroende till staten uppkommer som inte existerade före subventionernas tillkomst.

Det faktum att inrättandet av parti-, press- och kulturstöd har skett utan uppslitande politiska strider – moderaterna är det parti som haft de starkaste principiella invändningarna – är en tröst för stunden men inte mer. Det medför en någorlunda rättvis fördelning av skattemedel mellan olika intresseinriktningar i dagsläget, men det lovar ingenting för framtiden. En hänsynslös politisk majoritet kan genomdriva en sådan förändring av villkoren för stödet att politiska motståndares arbetsvillkor kraftigt försämras, att misshagliga pressröster tystas och oönskade kulturaktiviteter strypes.

Sveriges utveckling mot en statsunderstödd demokrati är osund. Riskerna må inte vara uppenbara i nuet, men de

kan i en utsatt politisk situation i framtiden slå fram med full kraft och då bidra till att undergräva en fortsatt demokratisk utveckling för vårt samhälle. Det är mäktiga intressen som tar del av de statliga subventionerna. Deras tystnad om riskerna kan ses som ett ytterligare inslag i den tystnadens konformism som SvT söker skärskåda.

Framväxten av den statsunderstödda demokratin är inte en företeelse skild från övrig samhällsutveckling. Den hänger intimt samman med expansionen av den offentliga sektorn och dess monopolistiska anspråk på allt fler områden. Hos svensk socialdemokrati har funnits en strävan att överföra alltmera av såväl konsumtion som produktion i samhällsregi. Detta har finansierats med ett allt högre skatteuttag. Den enskildes utrymme för annan konsumtion än den offentliga, skattefinansierade minskar. Hur många medborgare tycker i dag att det är naturligt att själva prenumerera på flera tidningar och tidskrifter, gå på teater om de fick betala vad det verkligen kostar, ge generösa bidrag till politiska partier, föreningsrörelser, idrott? Parallellt med att skatterna hela tiden ökar vänjer sig svensken vid att olika tjänster skall vara skattefinansierade och gratis. Avgifter väcker irritation och kostnads-täckande avgifter häpnad.

Den större rörelsefrihet för den enskilde som en borgerlig skattepolitik syftar till kommer också att ge den enskilde större möjlighet och frihet att själv finan-

siera bla sin kultur- och idrottskonsumtion, att ge bidrag till föreningsliv och politiska partier, att stödja fristående institutioner och organisationer. Den enskildes större ekonomiska rörelsefrihet och bärkraft är en viktig förutsättning för att de statliga subventionerna till de för vår demokrati så viktiga institutionerna och organisationerna skall kunna avvecklas. Självfallet är medborgarnas engagemang, intresse och ideella arbete den allra viktigaste förutsättningen för ett levande partiväsande, förenings-, kultur- och organisationsliv, men dessa aktiviteter har också en ekonomisk sida. Offergåvan behövs.

Det socialistiska skattetrycket är en förklaring till framväxten av vår statsunderstödda demokrati. En annan är den socialdemokratiska böjelsen att ha statens hand med i alla samhällsförhållanden, även de som borde få tillhöra den enskildes sfär. Sverige har därmed blivit landet annorlunda på för vår demokrati vitala områden. Kollektivanslutningen som tvingar fram en automatisk finansiering av facket är ett ytterligare exempel.

Kanske är det symtomatiskt för socialdemokratiskt tänkande att stockholmarna denna gång skall lockas rösta på (s) med hjälp av gratis teaterbiljetter. Det är väljarna som betalar till slut, också de gratis biljetterna, men politikerna kan i det skattefinansierade samhället bestämma vilken föreställning de skall få se.